

Hrají kontexty roli při výkonu sociální práce?

TSP I - Úvod

Problém

- Mnohost teoretických i praktických kontextů, v nichž se sociální práce uskutečňuje, vytváří mnohdy zmatečný a nepřehledný prostor, který studentům, praktikům i akademikům znesnadňuje orientaci v poli sociální práce.
- Díky této situaci někdy vzniká dojem, že sociální práce jako profese je slabá, neúčinná, nemá identitu, asi neexistuje...
- Sociální pracovníci si jsou velmi dobře vědomi významu kontextů v životech klientů (person in environment), v pohledu na výkon své profese je tento rozměr obvykle nedoceněn.
- V pozadí zájmu pak zůstávají zvláště filozofie a ideje, které jsou pilířem institucionálního kontextu a jsou neoddělitelnou součástí sociální práce.

Cíl kursu

- Porozuměním, chápáním myšlenek a idejí, které podpírají náš (sociální práce) institucionální kontext a formální teoretickou základnu, se uschopňujeme k tomu, abychom je (kontexty) kriticky používali a tam, kde je to potřeba s ohledem na hodnoty a cíle profese, je také ovlivňovali či měnili!
- Cílem kursu je proto *analyticky* se zabývat pokročilými otázkami kontextualizace teorie sociální práce na základě vybrané (vyhledané) odborné literatury, empirických dat a jiných přiměřených zdrojů.

Osvojené znalosti a dovednosti

- Hlubší porozumění *diskurzům* (a dalším kontextům) sociální práce
- Analytické čtení textu
- Psaní odborného textu (publikace)
- Prezentace odborného textu

Zadání

- Zpracujte stať, v níž se budete zabývat vlivem soudobých společenských kontextů na sociální práci jako specifickou společenskou instituci/ praxi.

Struktura stati:

- Stať obsáhne nejméně tři dimenze problému:
- (1) **představí** specifickou oblast sociální práce (např. sociální práce v sociálně právní ochraně dětí),
- (2) **objasní** současné společenské kontexty, které vybranou oblast významně (a jak) ovlivňují a
- (3) **diskuzi** / vlastní pohled na situaci, důsledky, které tyto kontexty do sociální práce vnášejí.

Povaha výzkumu

- Stať může být teoretickým či empirickým pohledem do diskurzivního utváření praxe sociální práce.

Formální parametry stati

- Rozsah textu: 4-5 tis. slov
- Forma textu: stať pro odborný časopis (viz podmínky časopisu Sociální práce/Sociálna práca).

Podmínka zápočtu

- Odevzdání textů (viz zadání), jejich prezentace, uznání učitelem, případně publikace v recenzovaném časopise.

Diskusní východisko

- Mcdonald, Catherine. *Challenging social work: the context of practice*. Palgrave, McMillan, London, New York, 2006.

Východisko

- Význam **kontextuality** sociální práce se opírá o tezi, že sociální práce je sociálně konstruovanou aktivitou, která se plně mění dle společensko-kulturních rámců, ale také dle praktických kontextů, v nichž se realizuje (cílová populace, organizační podmínky).
- Sociální práce je tedy profese, která je proměnlivá podle historických, geografických a institucionálních (a dalších) kontextů.
- Sociální pracovník ovšem rovněž **vyjednává** povahu své práce/intervence s druhými, včetně klientů, zaměstnavatelem a společností.
- Kontext tak musí být chápán jako neoddělitelná část způsobu výkonu sociální práce.
- **Jednou z klíčových otázek tedy může být , které elementy vstupují do tohoto vyjednávání role, účelu či výkonu sociální práce.**

Specifický význam kontextuality v sociální práci

- V čem se liší sociální práce od jiných lidských/pomáhajících aktivit?
- Všechny lidské aktivity jsou závislé na kontextu!

Argument 1

Chybí společná poznatková základna i způsob její tvorby

- To je základní rozdíl od dobře etablovaných profesí jako je medicína, právo, či technické obory.
- Každá z těchto disciplín je založena (převážně) na pozitivistickém, vědeckém způsobu poznávání. Tím je zajištěno, že kontext, nehraje v těchto profesích takovou roli.
- V sociální práci takovou jednotu nemáme, debata o povaze a utváření poznatků je plná kontroverzí.
- Současně ale také platí, že poznatky jsou institucionálně specifické.
- Poznatky, ale i dovednosti v oblasti sociálně právní ochrany dětí jsou zcela odlišné od poznatků a dovedností v oblasti komunitní práce (například).
- Tato kontextuálnost poznatků ovšem platí také o hodnotách a pojmech – jako je například sociální spravedlnost – v kontextu soc. právní ochrany dětí znamená něco jiného než například v kontextu zajištění rovného přístupu k práci.

Argument 2

Sociální práce nemá primární institucionální základnu

- Významným prvkem profesí je existence primárního kontextu služeb – (medicína) nemocnice a (pedagogika) školy.
- Sociální práce nemá primární oblast či instituci, která by ji trvale a v celé šíři reprezentovala.
- Velmi často sociální pracovníci působí ve sférách jiných profesí: zdravotnictví, školství ...
- Sociální pracovníci pracují v rozmanitých typech organizacích a institucích.
- Někdy jako dobrovolníci, jindy jako placení.
- S různými účely 1) naplňují zákon, naplňují náboženskou misi, 3) naplňují potřeby klientů ...
- Působí v organizacích s různou strukturou – od těch, které řídí klienti po ty, které jsou součástí státní správy.
- Pokud existují nějaké primární instituce sociální práce, rozhodně jsou velmi odlišné i v postindustriálních zemích.

Argument 3

Primární úkol sociální práce se liší dle kontextu praxe

- Mohou mezi něj patřit:
 - Řízení/ kontrola rizika
 - Provádění zákonem daných povinností
 - Podpora, advokacie
 - Terapeutická intervence
 - Komunitní vzdělávání
 - Komunitní rozvoj
 - Výzkum
 - Tvorba politik, jejich provádění a hodnocení
 - Administrace sociálních služeb
- Zajímavé je, že tyto role se mohou doplňovat i vylučovat. Realizace zákonných opatření, může být v rozporu s komunitním rozvojem ...
- Sociální pracovníci mají (někdy) vliv na *způsob provádění*, často však nemohou ovlivnit úkol!
- Ten je často dán institucionálním kontextem, respektive například „popisem práce“, očekáváním zaměstnavatele a klientů.

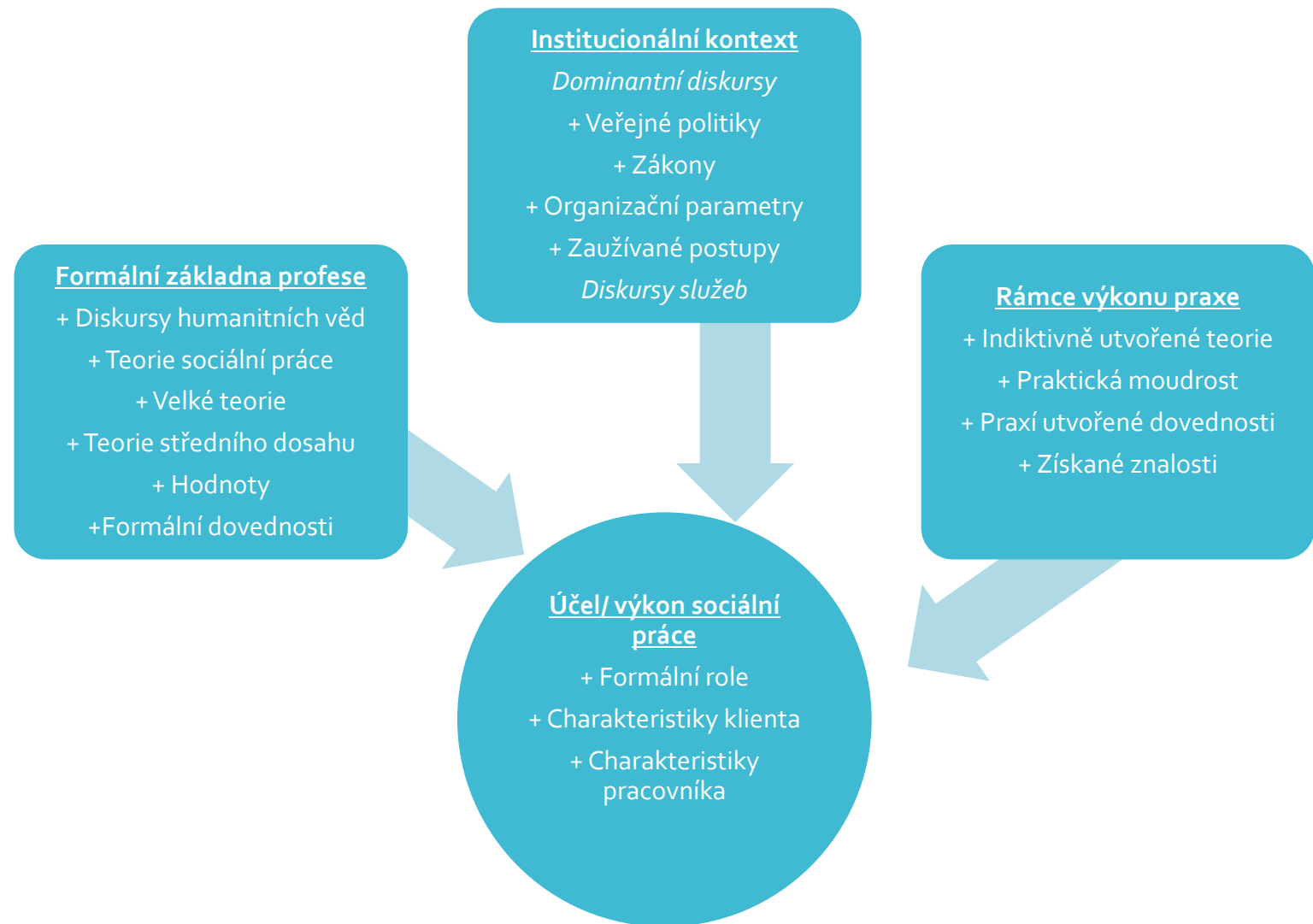
Konstrukce účelu sociální práce

- Podobně jako jiní profesionálové, vykonávají sociální pracovníci aktivity orientované na určité cíle.
- Nicméně ale, na rozdíl od jiných profesí, kontextuální charakter sociální práce znamená, že každá činnost sociálního pracovníka, do níž je zapojen, spočívá v konstruování a vyjednávání tohoto úkolu a role mezi řadou kontextů.

Dimenze kontextuality sociální práce

- Mnoho faktorů ovlivňuje to, co považujeme za praktický cíl výkonu sociálního pracovníka, patří mezi ně:
- 1/ filozofie a myšlenky utvářející náš institucionální kontext,
- 2/ formální poznatková základna profese,
- 3/ zaměstnavatel, očekávání klientů a
- 4/ individuální rámce praxe

Konstrukce výkonu sociální práce: interakční model

Synergie/konflikt

- Někdy se tyto různé faktory synergicky vážou a sociální pracovník zažívá konzistenci mezi kontextem, formální bází profese a individuálním rámcem. Asi častěji ale dochází k tomu, že sociální pracovník musí vyjednávat konflikt mezi formální bází profese a mezi různými a očekávanými klientů a zaměstnavatelů.

1/ Institucionální kontext praxe

- Je formován diskurzy!
- Obsahuje zákony, veřejné ale také organizační politiky, zaužívané modely praxe, které jsou užívány v daném organizačním kontextu.
- Institucionální rámec poskytuje sociálnímu pracovníkovi vymezení pro úkol sociální práce (co se očekává, že bude soc. pracovník vykonávat).
- Zákony, veřejné politiky vytváří základní závazky sociálních pracovníků
- Sociální pracovníci jsou také zdrojem změn v této oblasti

2/ Formální profesní základna sociální práce

- Tato základna se vyvinula ze širokého spektra filozofických perspektiv, teorií sociální práce, židovsko- křesťanských hodnot a předpokladů, formálních dovedností sociální práce.
- Je předávána v rámci vzdělávání sociálních pracovníků, díky ní jsou studenti socializováni do profese.
- Zdroj primární identity sociálních pracovníků (zvláště v úrovni hodnot)
- Banks (2001) zdůrazňuje čtyři základní principy: 1/ právo na sebestermínaci, 2/ podpora prospěchu klienta 3/ rovnost, 4/ distributivní spravedlnost
- Sociální pracovníci ovšem formální základnu také transformují

3/ Chápání účelu praxe

- Formální účel činnosti sociálních pracovníků je utvářen interakcí mezi institucionálním kontextem a profesní základnou.
- Sociální pracovník může být například zaměstnán jako osobní asistent, nicméně formální základy jeho profese (hodnoty, osvojené teorie a dovednosti) budou spolukonstruovat vnímání účelu práce.
- Navíc je ale vnímání účelu sociální práce zpřesňováno interakcí mezi specifickými úkoly, aktivitami, které musí sociální pracovník vykonat v rámci svého týmu, charakteristikami klienta a jeho potřebami ...
- Tato oblast je často zdrojem podstatných konfliktů

4/ Rámec výkonu sociální práce (praxe)

- Je to oblast praktického výkonu!
- Ten odkazuje k amalgámu formálních dovedností a znalostí a neformálních znalostí a dovedností, které sociální pracovník získal v praxi.
- Tato fůze zahrnuje formálně teoretickou znalost, i tzv. tacit knowlede (skrytá) – někdy také těžce artikulovatelná znalost, která se utváří opakovanou zkušeností a praxí.
- Sociální pracovník v sociálně právní ochraně dětí letitou praxí může získat schopnost odhadu na rizikové situace, ačkoliv formální nástroje na riziko neupozorňují...
- Je konstruován ze všech tří zmíněných elementů kontextu, ale není na ně odkázán.
- Tento rozměr praxe, který souvisí se zkušeností, umožňuje pracovníkům zvládat vysoce komplexní situace.

Diskurz jako klíčový kontext

- V kurzu uplatňujeme diskurzivní přístup, abychom identifikovali klíčové filozofie a ideje, které utvářejí praxi sociální pracovníků.
- Parton (1994, str. 13) definuje diskursy následovně:
- *„struktury poznatků, tvrzení a praktik, skrze které rozumíme, vysvětlujeme, posuzujeme věci ... jsou rámci nebo mřížkami sociálních organizací, které umožňují určité činnosti, zatímco jiné znemožňují.“*

Které diskurzy?

- **A/ Diskurzy jiných profesí**
 - 1/ biomedicínský diskurs
 - 2/ ekonomický diskurs
 - 3/ právní diskurs
 -
 - **B/ Diskurzy sociálních služeb**
 - 1/ Psychologický
 - 2/ Sociologický
 -
 - **C/ Alternativní diskurzy**
 - 1/ Diskurs práv zákazníků
 - 2/ Náboženské a spirituální diskurzy
- Vycházím z poststrukturální perspektivy podle níž jazyková praxe užívaná v rámci zdravotnických institucí a institucí sociálních služeb aktivně konstruuje klíčové prvky, které utváří práci těchto institucí, včetně účelu a činností sociální práce. Diskurzy rozhodují o tom, kdo je považován za klienta, experta ... jaké typy intervencí jsou přiměřené.

Kontextualita sociální práce a teorie sociální práce

- Obvykle se teorie sociální práce a její institucionální kontext diskutuje, zkoumá a vyučuje odděleně, také díky tomu vzniká distance mezi teorií a praxí.
- Mnozí sociální pracovníci se pak shodují v tom, že po vystudování univerzity je třeba se teoretického základu zbavit.
- Diskrepance mezi univerzitou a sociálními pracovníky v praxi je zcela zásadní a vzájemně se obviňují s akademismu, s prakticismu.
- Jednou z cest, jak můžeme podpořit dialog mezi těmito dvěma světy je uznat hluboký vliv **kontextu** na **užívání a tvorbu teorií pro praxi**.
- Jeden z předpokladů mého východiska je teze, že každý sociální pracovník je teoretikem sociální práce, protože každý z nich konstruuje porozumění klientově životní situaci a vede úvahy a kroky, *kdo* případně *co* má být předmětem jeho pozornosti, jak se má postupovat atd.

Další otázky do eseje?

- Které teorie případně ideje tvoří, vstupují do praxe sociálních pracovníků?
- Vycházím z toho, že každá z teorií má svoji vlastní výhodu i limity, které se projevují dle daného kontextu.
- Ačkoliv řada akademiků, praktiků preferuje jednu teorii sociální práce, považuji za výhodnější uvažovat o každé teorii a metodách jako možném a vhodném řešení pro klienta?
- Které teorie považujete za užitečné v daném kontextu?